

На предлог-измените во Законот за финансиска поддршка на инвестициите 28 јули 2021

Владата на Република Северна Македонија предложи измени на [Законот за финансиска поддршка на инвестициите](#) (Службен весник бр. 83/2018, 98/19 и 124/19), чија цел е **поттикнување на економскиот раст и развој** во Република Северна Македонија преку поддршка на инвестициите за **зголемување на конкурентноста на економијата и на вработувањата**. Finance Think го поздравува чекорот за понатамошно прецизирање на одредбите од Законот, со што се зголемува неговата **оперативна ефикасност**. Уште позначајно е вградувањето неколку нови елементи, кои треба да додадат вредност во остварувањето на целта на Законот. Поконкретно, внесувањето на одредбата за **рамномерен регионален развој** има солиден потенцијал да поттикне поголемо интензивирање на инвестициите во регионите кои заостануваат зад најразвиениот регион во земјата, Скопскиот. Според моментално расположливата статистика, Полошкиот регион заостанува зад Скопскиот трипати, додека Североисточниот заостанува дваипол пати, според што и доделената државна помош на инвестициите во овие региони ќе биде дваипол и трипати поголема, соодветно. Потоа, зголемувањето на обемот на државната

помош (како % од оправданите трошоци) за инвестиција направена од **дијаспората** од дополнителни 10% на дополнителни 15% го одржува потенцијалот за зголемување на уделот на директните инвестиции од дијаспората во вкупните странски инвестиции.

Сепак, предложените измени на Законот не го надминуваат **главниот недостаток** на истиот, а тоа е **доделување на државната помош откако инвестицијата е направена**. Имено, нашата [Студија за политиките 34: Мерење на економските ефекти од државната помош доделена на приватни претпријатија во Северна Македонија: Случајот на владиниот План за економски раст](#) од мај 2021 ги испитуваше ефектите од доделената државна помош преку Законот за финансиска поддршка на инвестициите врз 12 исходи како *продажбата, инвестициите, вработеноста, платите, продуктивноста, готовината, профитот, пазарниот удел* и сл. кај добитниците на државна помош по основ на овој Закон, наспроти вкрстени претпријатија кои биле подобни (главно, направиле инвестиција во годината која претходела на доделувањето на државната помош), но не добиле ваков тип државна помош.

Резултатите покажаа **позитивен ефект од државната помош кај само еден од 12 индикатори**, односно дека државната помош придонела само кон зголемување на вработувањето. На ваков исход предупредуваше и [Извештајот на ЕУ за напредокот на земјата 2020](#), којшто укажува: „Голем дел од поддршката на фирмите е финансирање на обртниот капитал наместо подобрување на нивните можности да се натпреваруваат преку подобрувања на продуктивноста или да се зголеми домашната додадена вредност.“ (стр.52). Сите останати ефекти кои се гледаат во работењето на овие претпријатија не може да се припишат на доделената државна помош, туку на направената инвестиција, односно тоа се ефекти кои **добитниците би ги постигнале и без да им биде доделена државна помош**. Земајќи предвид дека целта на Законот е зголемување на конкурентноста и вработеноста, произлегува дека ефектот од Законот е значајно ограничен.

Имено, како што Законот е поставен, неговиот главен проблем лежи во фактот што помошта се доделува откако инвестицијата ќе биде направена, наместо пред вложувањето, поради што значајно или целосно изостанува ефектот на поттик: **Законот не е тој што ги поттикнува претпријатијата да ја направат инвестицијата**, поради следните причини:

- поттикот, главно, не може да дојде по направената инвестиција;
- сепак, теоретски, одредбите од Законот може да поттикнат претпријатие денес да почне продуктивна инвестиција, со цел/мотив в година да аплицира за државна помош по основ на овој Закон, меѓутоа ваквиот мотив, дури и ако се појави, е **потиснат** со членот 35, став 2, според кој, доколку вкупно побараниот износ за државна помош го надминува износот планиран во Буџетот за таа намена, тогаш доделената државна помош сразмерно се скратува. Оваа

одредба го оневозможува евентуално постоечкиот поттик за претпријатијата да инвестираат денес за да добијат државна помош утре, односно внесува неизвесност кај апликантите дека ќе го добијат износот предвиден во Законот во целост.

Оттука, главната препорака од Студијата, која **оваа предложена измена на Законот не ја адресира** се однесува на промена на моделот на доделување на државната помош според овој Закон, од алиментирање на веќе направени трошоци, во финансирање на дел од буџет на инвестиција која допрва треба да се реализира, врз основа на проценка на нејзината изводливост, стапка на принос и ефекти кои Законот сака да ги постигне.

Со оглед дека истата Студија наоѓа позитивни ефекти од доделената државна помош преку **Фондот за иновации и технолошки развој**, кој применува модел во кој помошта се доделува за ветувачки инвестициски проекти пред тие да се реализираат и кои веројатно не би се реализирале без да им се додели државна помош, главната препорака е дека моментумот за измени во Законот за финансиска поддршка на инвестициите треба да се искористи за **промена на моделот на доделување на државната помош**, со цел таа да даде резултати.

Промената на моделскиот пристап во доделувањето државна помош на приватните претпријатија согласно овој Закон ќе повлече и потреба Комисијата за оценка на проектните предлози за поддршка, сега регулирана со членот 38, да се замени/прошири со лица надвор од Владата, и особено со **странски експерти**, кои технички ќе овозможат поголема експертиза во оценката на инвестициските проекти, но, поважно, ќе внесат и **кредибилитет** во целокупниот процес. Со тоа, ќе се адресира и клучната забелешка од ЕУ Извештајот, според која „Критериумите според кои фирмите се избрани да добиваат помош оставаат огромен простор за дискреција.“ (стр.52).

Со предложените измени во Законот, финансиската поддршка која ќе се даде на претпријатие кое врши дејност во технолошко-индустриските развојни зони, **се подига од 1% на 10% од вредноста на вкупно извршените набавки**, исклучувајќи набавки од јавни претпријатија и набавки на сметководствени и консултантски услуги. Додека намерата на оваа одредба е да стимулира поврзување на странските фирми кои оперираат во ТИРЗ со домашните претпријатија, односно да стимулира вклучување на домашните претпријатија во синцирите на добавување на странските фабрики, таа има **ограничен потенцијал** да ја постигне целта. Имено, нашата [Студија за политиките 19: Премостување на јазовите и искористување на потенцијалите: Домашните МСП во синцирот на снабдување на мултинационалните компании во земјата](#) од 2018 година покажа дека главните пречки за вклучување на домашните претпријатија во синцирите на набавки на странските претпријатија во ТИР зоните доминантно се на страната на домашните претпријатија, во смисла на обемот, квалитетот и рокот на испорака на добрата и услугите кон кои тие (би) се обврзале во договорот за соработка.

Објективна пречка на страната на странските компании се, главно, нивните централизиран политик на набавки, но во мера во која е возможно вклучување на домашните претпријатија во вредносните синцири, тоа **треба да се поттикне од страната на домашните претпријатија**, а не од страната на компаниите во ТИР зоните. Овој наод беше потврден и во нашата [Студија за политиките 33: Потенцијалот на извозно-ориентираните компании да придонесат за економското закрепнување по Ковид-19 во Северна Македонија](#) од декември 2020.

Поконкретно, студијата укажува: „Пакетот за стимулација наместо на купувачот треба да се фокусира на добавувачот и може да се состои од комбинација од финансиски стимул и програма за менторство за подигнување на нивното технолошко ниво (вклучително и не

ограничувајќи се на: сертифицирање и стандардизација, етика за соработка итн.) за да може да се вклучи во синцирот на вредност на извозникот.“ (стр.54).

Оттука, членот 17 од Законот бара **потемелна промена**, според која доминантен (но, не неопходно и ексклузивен) корисник на финансиска поддршка за поврзување на домашните и странските компании во ТИР зоните, ќе бидат домашните компании кои се или ќе станат добавувач на компанија во ТИР зоните. Поддршката може да се дефинира како што е сега – како удел од вредноста на склучениот договор за добавување – но, укажуваме дека е важно да содржи и додатоци елементи кои ќе го помогнат – финансиски и технички – процесот на технолошко зајакнување на добавувачот. Една од формите е менторска поддршка на домашните компании и адресирање на нивните недостатоци за подигање на обемот и квалитетот на производството.

Сврзано со оваа промена и емпириските наоди е и **целосното бришење на поддршката за освојување нови пазари** (член 31), за што текстот на предлог-измените на Законот не содржи никакво оправдување, ниту евентуални резултати од искористеноста на оваа мерка. Но, дел од одредбите од оваа мерка (посебно одредбата за сертифицирање во ставот 1, потточка 5), може да се применат за поттикнување на освојување на пазарот во ТИР зоните од страна на домашните претпријатија, со што индиректно се зајакнува нивниот потенцијал да станат и извозници.

Конечно, измените во Законот не ги адресираат предизвиците сврзани со **транспарентноста при доделувањето на државната помош** по основ на овој Закон. Оттука, клучно е да се предвиди (на пр. во членот 41) дека евиденцијата на претпријатијата кои добиле државна помош по основ на Законот е јавна и истата е обврска на надлежните органи (ДИРЗ и АСИПИ) **да ја објават и ажурираат на своите интернет страници.**